

دایرةالمعارف مصور تاریخ جنگ ایران و عراق

جلد اول

صف: ۲۱۱

سید الشهدا

جادی

شماره

شماره

تاریخ: ۱۳۸۰

bookroom.ir

درباره‌ی جنگ و روایت‌هایش

شاید جنگ سخت‌ترین تجربه‌ی زندگی انسان‌ها باشد. روزهای جنگ روزهایی پر از چالش‌های باورنکردنی است. روزهایی که ممکن است در هر لحظه‌ی آن با واقعیتهای جدید روبرو شوید که وقت چندانی برای تصمیم‌گیری درباره‌ی چگونه روبرو شدن با آن ندارید. فرصت کم برای تصمیم‌گیری و پیچیدگی شرایط، ضریب اشتباهات را بالا می‌برد و البته از جنگ صحنه‌ای سرشار از تجربه می‌آفریند. روایت واقعی جنگ برای به محاکمه کشیدن فرماندهان جنگ نیست. آن‌ها در شرایطی سخت و فرصت کم تصمیم‌هایی گرفته‌اند که فهم شرایطشان برای دیگران غیرقابل‌تصور است. روایت صحنه‌های پرفراز و فرود جنگ برای تجربه‌اندوژی ماست. پس هر چه از تاریخ جنگ نوشته شود هنوز به کارهای نو احتیاج داریم.

تاکنون کتاب‌های فراوانی از جنگ ایران و عراق منتشر شده‌اند. کتاب‌هایی که برخی از آن‌ها تحلیل‌های نظامی و تا حدودی سیاسی است و غالباً توسط نهادهای مطالعاتی وابسته به سپاه، ارتش، ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت خارجه منتشر شده‌اند. در حوزه‌ی سیاسی نظامی از نویسندگان غیرایرانی هم کتاب‌های معتبری ترجمه و منتشر شده است. نویسندگان آمریکایی، غربی، شرقی و کسانی از فرماندهان و نظامیان جبهه‌ی عراق، کتاب‌هایی نوشته‌اند که تعداد قابل‌توجهی از آنها ترجمه شده است. گروهی دیگر از آثار منتشرشده کتاب‌های خاطرات شفاهی است.

دفتر ادبیات و هنر مقاومت زیرمجموعه‌ی سازمان تبلیغات اسلامی بیشترین و معتبرترین آثار را در این زمینه تولید کرده است. بخش دیگری از آثار، شامل متن‌هاییست که در زمان واقعه نگاشته شده‌اند، از جمله خاطرات روزانه‌ی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی. در این گروه شاید مهم‌ترین متن‌ها گزارش‌های بی‌نظیری است که مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ فراهم کرده است. راویان این مرکز تمام جلسات فرماندهان را ضبط کرده‌اند

و همراه فرماندهان در مناطق نبرد حضور داشته‌اند و گفتگوهای آن‌ها را ضبط کرده و وقایع را نوشته‌اند. گزارش‌های آنان غالباً در فصل‌نامه‌ی تخصصی جنگ، نکین ایران منتشر شده است. بخش دیگری از این آثار هم مجموعه‌ایست با نام جنگ ایران و عراق در مطبوعات جهان، همچنین آرشیو مطبوعات زمان جنگ در این گروه قرار می‌گیرد.

از دیگر آثار مهم منتشرشده مصاحبه‌هایی است که با مسؤولان و فرماندهان نبرد انجام شده و آثاری نظیر صحیفه‌ی امام که سخنرانی‌ها و پیام‌ها و نامه‌های امام خمینی را در بر می‌گیرد و آثاری همچون کتاب هشت سال جنگ تبلیغاتی که سخنرانی‌های صدام و دستگاه تبلیغاتی عراق را تحلیل کرده است.

منابع منتشرشده درباره‌ی جنگ در سبک، محتوا و ادبیات از هم متفاوت‌اند و به همین دلیل خوانندگان خاص خود را دارند. افراد کم‌تری هستند که خواننده‌ی تمام این آثار گوناگون باشند. در کنار این آثار دسترسی به اسناد جنگ هم با محدودیت‌هایی همراه است که محققان بسیاری از آن‌ها گریزانند.

در طول سال‌هایی که به صورت تخصصی و متمرکز در حوزه‌ی جنگ ایران و عراق و مسایل ایران در دهه‌ی اول پس از پیروزی انقلاب فعالیت می‌کنم، طیف این آثار متنوع و متعدد را خوانده‌ام. در موارد بسیاری در مورد یک حادثه چندین روایت از زوایای گوناگون یافته‌ام. روایت فرمانده عالی جنگ، آقای هاشمی که در روزنوشت‌هایش منتشر شده، روایت رزمنده‌ای که خاطراتش را می‌گوید و روایت اسناد و تحلیل محققان. این متن‌ها به نوع شگفت‌انگیزی در روشن شدن زوایای مختلف یک واقعه کمک می‌کنند. گاه در خاطرات سرنخ‌ها و پرسش‌های خوبی به دست می‌آید که زمینه‌ی یک بررسی مهم در آثار تحلیلی و اسناد را فراهم می‌کند. از سوی دیگر اسناد و متن‌های تحلیلی و وقایع‌نگاری‌های دقیق تاریخی، محک خوبی برای بررسی صحت و سقم خاطرات در اختیار محقق قرار می‌دهد.

روایتی از جنگ که در آن از تمام این آثار گوناگون استفاده شده باشد، بدون آن که متن پاره‌پاره به نظر برسد و مخاطب را در شرایط زمان واقعه قرار دهد، دغدغه‌ام در این سال‌ها بوده است. این دغدغه را در کتاب‌های پیشین به‌ویژه کتاب‌های راوی که تاکنون ۱۶ جلد از آن منتشر شده است پی گرفته‌ام و البته تا رسیدن به نقطه‌ی مطلوب فاصله‌ی بسیاری هست.

جنس این کتاب نیز روایت است. روایت کسی که در موضوع جنگ ایران و عراق ورود پیدا کرده و سعی دارد آن‌چه را که دریافته برای مخاطبش از زوایای گوناگون روایت کند. روایت به‌طور مستقیم وارد حوزه‌ی قضاوت نمی‌شود و حتی جایی که راوی خود در موضوعی تردید دارد این تردید را با مخاطب مطرح می‌کند.

در تولید این اثر بیشتر از منابع مکتوب استفاده شده است. سعی نموده‌ام آن‌جا که بناست از جبهه‌ی عراق چیزی گفته شود حتماً روایتی هم از زبان عراقی‌ها داشته باشیم. اگر درباره‌ی دخالت‌های آمریکا در جنگ ایران و عراق نوشته‌ایم روایتی هم از نویسندگان و محققان آمریکایی آمده است. در مسایل کلان نظامی و سیاسی روایت مسؤولان و فرماندهان و آن‌جا که از دیپلماسی گفته‌ایم روایت‌هایی از مردان دیپلماسی، نوشته‌های دبیرکل سازمان ملل و یا کسانی همچون دکتر الکواری که آن سال‌ها در سازمان ملل بوده آمده است. هرچند دسترسی به مسؤولین سیاست خارجی بسیار سخت‌تر بوده و در این مورد منابع هم محدودتر است و هم پاسخگویی کم‌تر اما دکتر علی خرم در یک جلسه سوالاتم را پاسخ دادند. از مصاحبه‌ها غالباً برای پر کردن خلاها و یا افزودن نکات جدید و مغفول استفاده نموده‌ام. در این سال‌ها مصاحبه‌های بسیاری با فرماندهان ارتش و سپاه و رزمندگان جنگ داشته‌ام. این مصاحبه‌ها هر چند درصد بالایی از حجم کتاب را پر نکرده است اما در جهت‌گیری روایت کتاب و درک موضوع و انتقال آن به

مخاطب نقش بسیار پررنگی داشته است. گاه مصاحبه‌ها ساعت‌ها طول کشیده و گاه گفتگویی کوتاه در حاشیه‌ی یک نشست تخصصی یا گفتگویی تلفنی بوده است. این گفتگوها پس از تحقیق و با اطلاعات مناسب انجام شده و نکته‌ای که در پاسخ پرسشی دقیق مطرح شده، جدید و راه‌گشا بوده است. گاه سوالی از کسی پرسیده‌ام که پیش از آن چند مصاحبه‌ی او را درباره‌ی آن موضوع خوانده‌ام و در مصاحبه‌ی خود تنها به دنبال رفع ابهام و یا نکته‌ی جدیدی بوده‌ام. درباره‌ی استفاده از خاطرات هم باید به نکته‌ی مهمی اشاره کنم. بسیاری از کتاب‌های خاطرات در فضای تبلیغی نگاشته شده‌اند در این باره بسیار دقت نموده‌ام که اگر ارجاعی به خاطرات باشد درستی آن را از راه‌های گوناگون از جمله تطبیق با تحلیل‌های سیاسی و نظامی و اسناد آزموده باشم و یا در مصاحبه‌هایی که با فرماندهان داشته‌ام درستی آن‌ها را بررسی کنم.

«درباره‌ی این کتاب»

این اثر توسط نشر سایان منتشر می‌شود، که به‌صورت تخصصی در زمینه‌ی تولید دایرةالمعارف‌های تصویری فعالیت می‌کند. نکته‌ی مهمی مرا ترغیب به همکاری با این انتشارات کرد. سایان نشری خصوصی به معنای واقعی کلمه است و از بودجه‌هایی که برخی ناشران از آن بهره‌مندند، بهره‌ای ندارد. کم‌تر کتابی در بازار نشر درباره‌ی جنگ ایران و عراق پیدا می‌کنید که ناشران خصوصی منتشر کرده باشند. این کتاب با نگاهی مستقل و فارغ از دغدغه‌های سازمانی نگاشته شده است.

بدیهی‌ست نام دایرةالمعارف قدری توقع از اثر را بالاتر می‌برد. مشتاقانه پذیرای انتقادات برای کامل کردن اثر در چاپ‌های بعد هستیم.

در تولید این اثر محدودیت‌هایی هم داشته‌ایم هم در حوزه‌ی منابع و هم در حوزه‌ی عکس. پی‌گیری‌های ما برای دریافت عکس از

نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران به نتیجه نرسید و همچنین بیش از سه ماه است که خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا) ما را در انتظار نگه داشته است تا حفاظت مجموعه‌شان سوابق اطلاعاتی و امنیتی ما را بررسی کنند و اگر صلاح دانستند عکس‌های جنگ را در اختیار ما بگذارند.

در حوزه‌ی کتاب یکی از دغدغه‌های مهم و جذاب، تولید آثار است که با آثار منتشرشده‌ی پیشین تفاوت‌های بیشتری داشته باشد و ما با همراهی گروهی حرفه‌ای توانستیم در این کتاب به این هدف برسیم. کتابی با حدود هزار عکس مستند تاریخی، حدود ۲۰۰ نقشه و ۴۰ جدول و نمودار آماری و پرونده‌هایی ویژه با عکاسی‌های اختصاصی.

عکس‌های مستند با تلاش فراوان، دقت و تحقیق انتخاب شده‌اند و کاملاً مرتبط به متن کتاب هستند. مستندسازی و شناسنامه‌دار کردن حدود هزار عکس از تصاویر تاریخ جنگ از ویژگی‌های قابل اعتنای این کتاب است. در موارد محدودی ناگزیر شده‌ایم از تصاویر اینترنتی استفاده کنیم. برخی آژانس‌های فروش عکس در دنیا به بهانه‌ی تحریم از فروش عکس خودداری کردند. به عنوان نمونه سایت Corbis به درخواست ما برای خرید عکس‌های جنگ پاسخ مثبت نداد. انتشارات DK انگلیس در نامه‌ای به علت تحریم ایران، همکاری خود را با ما قطع کرد. متعجب شدیم که چرا مسوولان جمهوری اسلامی پیش از این تصاویر مربوط به ایران را از آن‌ها خریداری نکرده‌اند.

یکی از ضعف‌های بسیاری از کتاب‌های منتشرشده در حوزه‌ی جنگ نبود آمار و نمودار است. در این کتاب حدود ۴۰ نمودار و جدول آماری می‌بینید که می‌تواند مدت زیادی شما را جذب خود کند. آمارها از منابع معتبر اخذ شده و با گرافیکی مناسب صفحات جذاب و قابل مطالعه‌ای فراهم کرده است. بخش عکاسی نیز به ارزش این کتاب افزوده است. سعی نموده‌ایم با استفاده از منابع معتبر برای تمام عملیات‌هایی که در

کتاب به آن‌ها اشاره شده نقشه‌های مرتبط بازآفرینی کنیم. نقشه‌هایی که از نبردهای زمینی، هوایی و دریایی می‌بینید توسط تیم رسام انتشارات سایان تولید شده‌اند.

رسم است در پایان مقدمه از عزیزی که در تولید این اثر نقشی داشته‌اند تقدیر شود. اگر این روزها می‌توانیم درباره‌ی جنگ تحقیق و موضوعات را به دقت بررسی نماییم مدیون کسانی هستیم که سال‌ها پیش زمینه‌ی تحقیقات امروز را فراهم آورده‌اند؛ راویان مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ که در تهیه‌ی اسناد جنگ چندین شهید داده‌اند، بنیانگذاران دفتر ادبیات هنر و مقاومت که از سال‌ها پیش با کم‌ترین امکانات ثبت و نگارش خاطرات رزمندگان را آغاز کردند و نویسندگانی از ارتش جمهوری اسلامی که دست به قلم شده‌اند و با استفاده از اسناد کتاب نوشته‌اند.

در سال‌های فعالیت‌م و همچنین در تولید این اثر از مشاوره‌ها و راهنمایی اساتید ارجمندی بهره برده‌ام. جناب آقای محمد درودیان، امیر عبدالحسین مفید، دکتر حسین علایی و مرحوم سردار احمد سیاف‌زاده. همچنین عزیزی از فرماندهان جنگ که ناظر محتوایی کتاب‌های پیشینم بوده‌اند به‌ویژه سردار فتح‌الله جعفری.

این کتاب را پیش از انتشار به آقایان محمد درودیان و امیر عبدالحسین مفید سپرده‌ام و نظرات آن‌ها در بهتر شدن کتاب بسیار راه‌گشا بوده است. همچنین کتاب را به عزیزی داده‌ام که در جنگ نبودند و نظراتشان برای کامل کردن کتاب مفید بوده است از جمله؛ آقایان محمدجواد اکبرپور، علی درودیان و حسین شیخ‌زاده. در خواندنی و روان‌شدن متن‌ها از هنر ویراستاری جناب آقای سعید زاهدی استفاده کرده‌ام. همت دوست خویم حامد کفاش مدیر انتشارات سایان در تولید این اثر ستودنی بود.

۱۴۲	عملیات اردیبهشت	۱۰۶	اشغال
۱۴۳	روزنه‌های امید	۱۰۶	دورتر از خط مقدم
۱۴۵	پیروزی تابستانی		
۱۴۶	عملیات فرماندهی کل قوا	۱۰۸	۵. آبادان در محاصره، سوسنگرد در آتش
۱۴۷	آرامش و چالش	۱۰۸	آبادان در محاصره
۱۴۹	شکست ترور	۱۱۰	نجات شهر
۱۵۰	مذاکره‌ی فرانسوی در بغداد	۱۱۳	زندگی زیر سایه‌ی جنگ
۱۵۴	حمله به اچ ۳	۱۱۴	نماز در محاصره
۱۵۵	حمله‌ی رژیم صهیونیستی	۱۱۶	عملیات نهم آبان
۱۵۵	دورتر از خط مقدم	۱۱۶	سوسنگرد در آتش
۱۵۵	تبلیغات عراق	۱۱۸	پشت دروازه‌های شهر

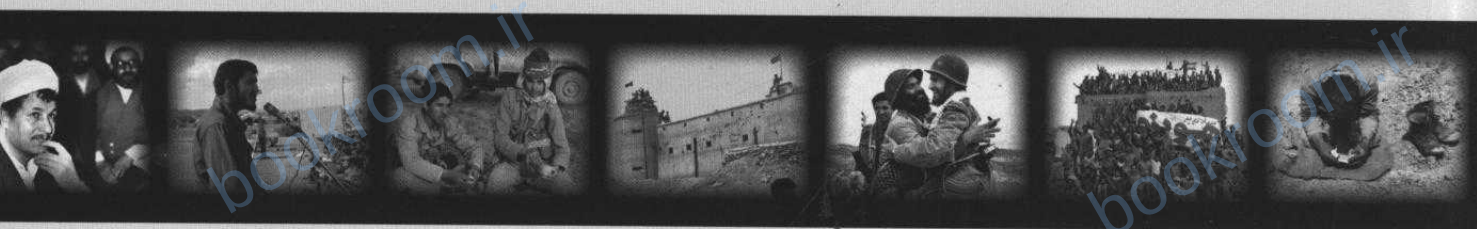
شهریور ۶۰ - شهریور ۶۱

ایران در مسیر پیروزی

فصل ۳

۱۵۸	مهم‌ترین حوادث شهریور ۶۰ تا شهریور ۶۱	۱۲۱	روز پنجاه و هفتم
۱۶۰	۱. پایان محاصره	۱۲۱	آزادی شهر
۱۶۰	شیوه‌ی نو در جبهه‌ی ایران	۱۲۴	دورتر از خط مقدم
۱۶۱	طرحی برای پایان محاصره	۱۲۴	عملیات دریایی مروارید
۱۶۲	عملیات شکست محاصره‌ی آبادان	۱۲۵	اطلاع‌رسانی جنگی
۱۶۲	واکنش چهارم	۱۲۶	۶. پایان امید
۱۶۴	پیروزی ایرانی	۱۲۶	روزهای تلخ
۱۶۵	فرماندهان شهید	۱۲۶	عملیات نصر
۱۶۷	تجربه‌ی ۱۰ ماه جنگ	۱۲۸	ناگهان شکست
۱۶۹	دورتر از خط مقدم	۱۲۹	سایه‌های تاریک
۱۶۹	فرماندهان جدید	۱۳۰	روزهای سخت رئیس‌جمهور
۱۷۰	۲. آزادی بستان	۱۳۰	ضربت ذوالفقار
۱۷۰	عملیات ابتکاری	۱۳۲	نزدیکی بنی‌صدر و مجاهدین خلق
۱۷۱	تیم طراحی عملیات	۱۳۳	دورتر از خط مقدم
۱۷۱	شناسایی موفق	۱۳۴	۷. آغازی بر یک پایان
۱۷۲	جاده‌ی پیروزی	۱۳۴	جنگ داخلی
۱۷۳	عملیات طریق‌القدس	۱۳۵	جنگ بدون فرمانده کل
۱۷۴	غافلگیری در پل سابله	۱۳۵	تجربه‌های جنگی
۱۷۶	عملیات مطلع‌الفجر	۱۳۷	مردان گلف
۱۷۶	نبرد تنگ‌کورک	۱۳۹	پایان گروگان‌گیری
۱۷۷	عملیات محمد رسول‌الله	۱۴۰	بنی‌صدر در خط پایان
۱۸۰	تاکتیک موج انسانی	۱۴۱	دور از دنیای سیاست

۲۲۲	عملیات رمضان
۲۲۴	اصرار بر پیشروی
۲۲۶	مثلثی‌ها
۲۲۷	اختلاف در جبهه‌ی ایران
۲۲۷	کنفرانس غیر متعهدها
۲۲۷	دورتر از خط مقدم

شهریور ۶۱ - شهریور ۶۲

جنگ فرسایشی

فصل ۴

۲۳۰	مهم‌ترین حوادث شهریور ۶۱ تا شهریور ۶۲
۲۳۲	۱. جنگ در مرزهای غربی
۲۳۲	در جست‌وجوی پیروزی
۲۳۲	در اندیشه‌ی تهدید بغداد
۲۳۳	روزهای شناسایی
۲۳۴	عملیات مسلم‌بن عقیل
۲۳۵	حمله و ضدحمله
۲۳۶	طرح حمله به مندلی
۲۳۷	سیل در حاشیه‌ی دویرج
۲۳۸	عملیات محرم
۲۳۹	دوباره سومار
۲۴۰	اضطراب و تردید
۲۴۰	عملیات زین‌العابدین
۲۴۰	پایان تلخ
۲۴۱	پیوند در فرانسه
۲۴۱	رزمندگان جبهه‌ی غربی و جنوبی
۲۴۱	دورتر از خط مقدم
۲۴۲	۲. جنگ بی‌سرانجام
۲۴۲	بازگشت به جنوب
۲۴۳	تنگنای نبرد
۲۴۳	راه پیروزی
۲۴۴	ضد سرعت
۲۴۴	موانع سخت
۲۴۵	از والفجرتا والفجرمقدماتی
۲۴۷	عملیات والفجرمقدماتی
۲۴۹	سختی‌های جنگ
۲۵۰	عملیات والفجرا

۱۸۰	آرزوی پاسداری
۱۸۱	حمله در چزابه
۱۸۲	عملیات مولای متقیان
۱۸۳	دشمن ملت
۱۸۶	۳. پیروزی بزرگ
۱۸۶	زمستان ۶۰
۱۸۷	حمله‌ی پیش‌گیرانه
۱۸۸	بهار ۶۱
۱۸۸	عملیات فتح‌المبین
۱۹۰	ارتش از هم گسسته
۱۹۱	سایت رادار
۱۹۱	عید شاد ایرانی‌ها
۱۹۴	بر لبه‌ی پرتگاه
۱۹۶	دورتر از خط مقدم
۱۹۷	ایران و سوریه
۱۹۸	۴. آزادی خرم‌شهر
۱۹۸	ماموریت در کارون
۱۹۹	توقف ممنوع!
۲۰۰	خط قرمز
۲۰۰	عملیات عبور
۲۰۰	خستگی‌ناپذیر
۲۰۲	پیروزی بزرگ
۲۰۲	عملیات بیت‌المقدس
۲۰۷	آزادی شهر ویران
۲۰۹	به سوی سرنوشت
۲۱۱	آزادی شهر
۲۱۸	دورتر از خط مقدم
۲۱۹	تبلیغات عراق
۲۱۹	نجات دیکتاتور
۲۱۹	تصمیم‌گیری برای حمله به عراق
۲۲۰	۵. بن‌بست پیروزی
۲۲۰	برای نجات صدام
۲۲۱	عقب‌نشینی تاکتیکی
۲۲۲	روزهای تلخ

